

Hoe betrek je als organisatie ook **mannelijke opvoeders?**

Handreiking
Vader-
betrokkenheid

Hoe betrek je als organisatie ook **mannelijke opvoeders?**

Handreiking
Vader-
betrokkenheid

Inhoud

Voorwoord	5
Leeswijzer	6
1 Kennismaking	9
De eerste klap is een daalder waard	9
Oprechte belangstelling	9
Tips	10
2 Communicatie	11
Hoe was jouw dag?	11
Hoe werkt het hier?	12
Hoe gaat het met het kind?	13
Tips	14
3 Activiteiten	15
Werktijden	15
Niet alleen voor moeders	15
Organiseer ook 'doe'-activiteiten	15
Samen met vaders	16
Apart voor vaders	16
Tips	16
4 Mannen blijvend in beeld	19
Vinger aan de pols	19
De koepelorganisaties	19
5 Waarom zijn vaders belangrijk?	21
Verschuivingen in onderzoek naar vaderschap	21
Grote verschillen in tijd	21
6 Meer weten / lezen?	25
Over het project Zorgend Ouderschap	25
De magaziners ZO! Opvoeden met elkaar	25
Organisaties	26
Wetenschappelijk onderzoek	28

Voorwoord

Sinds lange tijd hebben mannen en vrouwen de taken verdeeld in het gezin: vrouwen zijn meestal hoofdverantwoordelijk voor de kinderen en het huishouden en mannen voor het inkomen. Er zijn in de afgelopen decennia wel verschuivingen zichtbaar. Waar vrouwen vroeger dikwijls hun betaalde baan opzegden bij de geboorte van hun eerste kind, blijven ze nu meestal in deeltijd werken. Het kostwinnersmodel in gezinnen met kinderen is vervangen door het anderhalfverdienersmodel: de man werkt fulltime, de vrouw in deeltijd. Dat wil echter niet zeggen dat mannen geen rol willen of kunnen spelen in het leven van hun kinderen. In de afgelopen jaren konden we dat lezen en zien in de media, mannen willen hun aandeel leveren en niet langer de man zijn die 'op zondag het vlees komt snijden'.

Beelden over mannelijkheid en vrouwelijkheid zijn diepgeworteld in het Nederlandse denken. Zij sturen, vaak onbewust, ons gedrag aan. Dat geldt uiteraard ook voor het handelen van professionals in de zorg, opvoeding en onderwijs die te maken hebben met ouders van jonge kinderen. Vaak gaan zij er automatisch vanuit dat moeders het leeuwendeel van de opvoeding en de zorg voor kinderen op zich nemen en dus het eerste aanspreekpunt zijn. De rol van mannen zien zij soms over het hoofd. Met die insteek benaderen zij ouders, waardoor mannen zich buitengesloten of niet welkom kunnen voelen. Dat is ongewenst en veel mannen zien dat als een probleem,

omdat zij van mening zijn, dat zij net zo belangrijk voor hun kinderen zijn als vrouwen, zo blijkt uit een inventarisatie onder mannen met kinderen die Sardes uitvoerde.

Wij willen organisaties die met jonge kinderen werken, graag aansporen en inspireren om expliciet aandacht te besteden aan mannelijke opvoeders. Dat begint met bewustwording over beelden van mannelijke en vrouwelijke opvoeders. Dat is een belangrijke eerste stap om vervolgens in beleid en praktijk rekening te houden met alle opvoeders. Deze handreiking geeft concrete ondersteuning en tips voor het betrekken van mannelijke opvoeders. En, niet onbelangrijk, het komt de betrokkenheid van alle ouders ten goede, want elke ouder wil zich immers gezien en gehoord voelen.

Het denkkader en de suggesties hebben we verzameld tijdens een project dat we in 2017 uitvoerden: **Zorgend ouderschap** (<http://sardes.nl/portfolio/mannenopvoeding>). We willen dan ook iedereen die in het afgelopen jaar met ons mee heeft gedacht van harte bedanken, in het bijzonder het platform Zorgend Ouderschap, de Mannen denktank en onze partner bij dit project: Emancipator.

We hopen dat de inhoud van deze handreiking inspireert en handvatten biedt om mannen – op een niet-sekspecifieke wijze – te betrekken bij de zorg en opvoeding van jonge kinderen.

Karin Hoogeveen, Ellen Donkers en Denise Bontje

Let op: we hanteren in deze handreiking de term 'vaders' waarmee we alle mannelijke opvoeders bedoelen die in de thuissituatie belangrijk zijn voor het kind, dus ook niet-biologische vaders. Daarnaast hebben we het over een situatie met twee partners, de meest voorkomende gezinsvorm in Nederland. Maar er zijn natuurlijk ook andere vormen. Tijdens de uitvoering van het project bleek dat organisaties doorgaans op eigen initiatief afspraken maken over communicatie met gezinnen die niet aan het stereotype beeld voldoen.

COLOFON

Handreiking
Vaderbetrokkenheid

Auteurs

Karin Hoogeveen
Ellen Donkers
Denise Bontje

Vormgeving

Grafisch Geluk, Rotterdam

© Sardes 2018

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Leeswijzer

De opbouw van de handreiking is als volgt. In hoofdstuk een beschrijven we de eerste kennismaking. Voor het opbouwen van een relatie is het eerste contact van groot belang. Daarin zet je de toon en dat bepaalt veel van het verdere verloop van de communicatie. Het tweede hoofdstuk gaat nog wat specifiek in op communicatie, beschrijft de verschillende vormen en 'do's en don'ts'. In het derde hoofdstuk beschrijven we op welke manier je bij

de inhoud en organisatie van activiteiten rekening kunt houden met mannelijke opvoeders. Het is belangrijk dat er blijvende aandacht is voor alle opvoeders, dus: hoe zorg je er voor dat het beleid is geborgd? Dat thema staat centraal in hoofdstuk vier. In hoofdstuk vijf volgt achtergrondinformatie over het belang van vaders op basis van verschillende onderzoeken. We eindigen met nuttige links naar websites waar meer informatie te vinden is, bijvoorbeeld over coaching en trainingen voor (aanstaande) vaders.

Merken mannen dat professionals vaderbetrokkenheid belangrijk vinden?

	(helemaal eens)	Neutraal	(helemaal oneens)
Medewerker/organisatie	70.3 %	18.5 %	11.2 %
Kraamverzorgende	68 %	20.6 %	11.4 %
Leerkrachten basisschool	63.4 %	21.7 %	14.9 %
Medewerkers kinderopvang	52.9 %	17.7 %	29.4 %
Verloskundige	50.8 %	37 %	12.3 %
Arts/verpleegkundige consultatiebureau			

Bijna een kwart van de mannen vindt dat zij in de periode rond de bevalling en de geboorte minder informatie krijgen. Het consultatiebureau blijkt – naar verhouding – het minst positief te scoren. Over het algemeen blijkt dat vaders niet automatisch betrokken worden.

Stellingen over opvoeden

	(helemaal eens)	Neutraal	(helemaal oneens)
Ik vind het belangrijk dat ik voor kinderen zorg	96.7 %	2.2 %	1.1 %
Ik merk dat mijn kinderen het belangrijk vinden dat ik voor hen zorg	94.6 %	4.3 %	1.1 %
Ik merk dat er andere dingen van mannelijke opvoeders verwacht worden dan van vrouwelijke opvoeders	71.3 %	18.1 %	10.6 %
Ik merk dat mijn omgeving het belangrijk vindt dat ik voor kinderen zorg	67.1 %	25 %	7.9 %
Ik vind dat mannen anders opvoeden dan vrouwen	80.9 %	14.3 %	4.8 %

Vrijwel alle mannen vinden het belangrijk dat zij voor hun kinderen zorgen. Ook merkt de overgrote meerderheid dat hun kinderen dat belangrijk vinden. Mannen vinden dat er verschillen zijn tussen mannelijke en vrouwelijke opvoeders en dat er van hen andere dingen verwacht worden dan van vrouwelijke opvoeders.

Kennismaking

1

De eerste klap is een daalder waard

Of het nu om een eerste bezoek aan de verloskundige of het consultatiebureau gaat, kennismaking met de kraamzorg, een intakegesprek op school, bij de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf: zorg ervoor dat je met beide ouders kennismaakt. Wat voor alle ouders geldt, geldt in nog sterkere mate voor vaders: het is belangrijk dat je je welkom voelt, gezien en gehoord weet en dat de belangrijke rol van de vader erkend wordt door professionals.

De eerste kennismaking zet de toon en is daarom essentieel voor het vervolg van het contact. Als het om gescheiden ouders gaat, is het misschien niet altijd mogelijk om de ouders op hetzelfde moment te zien, maar ga daar niet bij voorbaat vanuit. Een medewerker van de JGZ vertelt dat het belangrijk is om meteen 'je slag te slaan', want bij het eerste kind komen meestal beide ouders de eerste keren naar het consultatiebureau.

Het blijkt niet voldoende te zijn om de uitnodigingsbrief te richten aan 'de ouders/verzorgers van...'. In de praktijk komen dan vooral moeders. Een persoonlijke uitnodiging werkt beter. In een telefoongesprek of via mail kun je er dan op wijzen dat je graag kennismaakt met beide ouders en vragen op welke manier dat het beste kan. Als het niet mogelijk is om beide ouders tegelijk te zien, bespreek dan op welke manier de afwezige ouder kan kennismaken en/of zoek naar alternatieven die minder tijd- en plaatsgebonden zijn, zoals de telefoon, Skype of Facetime.

Tijdens het kennismakingsgesprek kun je afspraken maken over de verdere communicatie. Wat is voor de ouders handig? Hoe willen zij beiden op de hoogte gehouden worden over hun kind? Vraag niet alleen de contactgegevens van de moeder, maar ook van de vader en benut die ook.

Oprechte belangstelling

Wat er echt toe doet in een eerste contact, is oprechte belangstelling. Elke ouder is anders, maar iedereen voelt het direct als de professional echt graag wil weten wie je bent, hoe jouw kind is, hoe je met je kind omgaat etc. Dat klinkt zo eenvoudig, maar toch gaat het daar nogal eens mis. Dat kan komen, omdat de professional zich misschien al van tevoren een beeld heeft gevormd over de vader. Een open houding en een onbevooroordeelde blik zijn daarom essentieel. Omdat veel beroepskrachten in de zorg, opvang en onderwijs vrouwen zijn, is het wellicht wat gemakkelijker voor hen om zich te verplaatsen in de rol van de moeder dan in de rol van de vader. Juist dan gaat het erom om te vragen naar: wat voor vader wil hij zijn voor zijn kind? En: hoe is de taakverdeling geregeld? Dan kom je als vanzelf ook op praktische vragen die van belang zijn, zoals: wie moet als eerste gebeld worden als er iets is met het kind? Is het mogelijk dat de ouders altijd samen of om en om naar het consultatiebureau komen? Is de (aanstaande) vader geïnteresseerd in een aparte bijeenkomst voor mannen? Is de vader thuis als de kraamverzorgende komt?

“Op de basisschool van mijn dochter wordt benadrukt dat leerkrachten graag alle ouders zien.”

- ⇒ Bij de kennismaking/intake altijd benadrukken: we vinden het fijn als we jullie samen zien, want moeders én vaders zijn belangrijk voor een kind.
- ⇒ Vraag ouders (en dus ook mannen) elk apart hoe zij willen dat er met hen gecommuniceerd wordt.
- ⇒ Persoonlijk contact werkt voor alle ouders het best, ongeacht geslacht.
- ⇒ Zet andere communicatiemiddelen in, zoals de telefoon, Skype of Facetime, om kennis te maken als een persoonlijk gesprek niet mogelijk is.
- ⇒ Ga er van uit dat mannen net zoveel bijdragen aan de opvoeding van kinderen als vrouwen. Spreek vaders op hun rol aan: 'Wat kun en wil jij doen'.
- ⇒ Als je bij de kennismaking ook informeert naar de achtergrond van de ouders (interesses, baan, hobby's), leer je ze beter kennen. Dat helpt bij het latere contact en wellicht kun je ze ook eens vragen om hun talenten in te zetten.
- ⇒ En dan nog een tip van een vader zelf: 'Geef geen overdreven aandacht aan het feit dat ik als vader meekom. Ik zorg gewoon voor mijn kind' (NCJ, Dichter bij ouders. Inspiratieboekje, p.14).

Margot de Heide
MDH Fotografie & Design

“ De kraamverzorgende besteedde bewust aandacht aan mij. Ze heeft mij net zoveel geleerd over het verzorgen van ons kind als mijn partner.”

Ook na de kennismaking blijft communicatie met beide ouders belangrijk. Sardes inventariseerde in 2017 de ervaringen van mannen. Het blijkt dat mannen zich niet altijd welkom voelen op de kinderopvang, de basisschool of het consultatiebureau. Zij vinden dat professionals vooral met hun partner praten. Ook hebben zij soms het idee dat hun partner meer informatie ontvangt dan zij zelf. Hierdoor kunnen mannen het gevoel krijgen dat zij minder belangrijk zijn voor de ontwikkeling van hun kind dan vrouwen. Doorgaans gaat dat onbewust. Zo gaven pedagogisch medewerkers bijvoorbeeld aan dat zij vaker de moeder bellen als er iets aan de hand is met een kind, ook als het nummer van de vader beschikbaar is. Een mannelijke jeugdhulpverlener signaleert dat vaders zich nogal eens buitenspel gezet voelen door professionals en door hun partners.

Er zijn verschillende vormen van communicatie met ouders: informeel contact, functionele informatie verstrekken en gesprekken over het kind. Bij elk van die vormen is aandacht voor vaders van belang. We gaan er hieronder op in.

Hoe was jouw dag?

Bij de kinderopvang en het onderwijs zijn er informele contactmomenten tijdens het brengen en halen of als ouders ingeschakeld worden voor klussen (leesouders, meegaan met uitstapjes, verzorgen van hapjes e.d.). Bij de verloskundige en het consultatiebureau komen deze informele momenten nauwelijks voor. Bij de kraamzorg daarentegen zijn er veel momenten waarop de kraamverzorgende informeel met de vader van gedachten kan wisselen. Als de vader niet aanwezig is, bijvoorbeeld omdat hij zijn vrije dagen spaart voor de periode na de kraamzorg, kan de kraamverzorgende de korte momenten benutten dat de vader wel aanwezig is en afspraken maken over de wijze waarop zij met de vader communiceert.

De informele contactmomenten, hoe kort ook, zijn belangrijk voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie met beide ouders, dus ook met de vader. Misschien vraagt dat soms om een andere ingang. Zo vertelde een mannelijke pedagogisch medewerker van de bso dat hij vaders rechtstreeks aanspreekt en dat dat goed werkt. Je kunt beginnen met 'Hoe was jouw dag?' om dan over te gaan op een pedagogisch gesprek. Hij stapt op mannen af en wacht niet tot die naar hem komen. Vrouwelijke professionals zouden dat ook kunnen doen. Zij geven aan dat zij het communiceren met moeders gemakkelijker vinden, dus wellicht dat zij met elkaar eens kunnen uitwisselen hoe zij ook met vaders een kort informeel gesprek over het kind kunnen hebben.

Uit gesprekken die Sardes met mannelijke opvoeders voerde, blijkt dat mannen het zelf ook nogal eens lastig vinden om een gesprek te starten met een medewerker. Het is dus handig als de professional de eerste stap zet en weet hoe ze een gesprek kan aanknopen.

den of reserveren een deel van de tijd bij groepsbijeenkomsten om apart met mannen en vrouwen te spreken. De technische kant van de bevalling komt dan aan de orde, maar ook wat de man kan doen tijdens de bevalling. Als mannen goed zijn voorbereid en weten wat hun rol is, hoeven verloskundigen minder te doen. Dat heeft een positief effect op het verloop van de bevalling, zo blijkt. In brieven en op de website is het belangrijk dat alle ouders aangesproken worden. Dit klinkt vanzelfsprekend, maar toch blijkt dat met name mannen zich gepasseerd kunnen voelen in de schriftelijke communicatie. Het taalgebruik moet inclusief zijn, dus ook vaders betreffen. Dat geldt eveneens voor de adressering van brieven en emails, zodat alle opvoeders informatie ontvangen.

“Op de website van onze kinderopvang zijn onlangs de foto's vernieuwd. Er zijn nu ook foto's van zorgende mannen te vinden!”

Een voorbeeld van een tekst waarbij, mede door de voorbeelden, impliciet vrouwen én mannen aangesproken worden, vinden we op de website van de Stichting Kinderopvang Den Helder (www.skdh.nl/voor-ouders/actief-ouderschap/): ‘Een beroep of hobby van een ouder kan interessant zijn voor kinderen en deze kan daarvan bijvoorbeeld een demonstratie geven. Bijvoorbeeld door in uniform de locatie te bezoeken, een instrument te bespelen of de pas geboren baby in de stamgroep in bad te doen. Bijdragen van ouders zijn verrijkend voor de leerervaringen van de kinderen in het kindercentrum omdat ze hun (be)leefwereld vergroten.’

Naast communicatie in woord, geef je ook met communicatie in beeld een signaal. Op veel websites van organisaties die met kinderen werken, zijn vooral foto's van vrouwen met kinderen te zien. Hiermee toon je – onbewust – dat zorg en opvoeding vooral vrouwenzaken zijn. Mannen voelen zich meer aangesproken en welkom als ook zij gerepresenteerd zijn in tekst en beeld.

Bij de kinderopvang en het onderwijs zijn moeders wat vaker in beeld dan vaders bij het brengen en halen. Juist dan is het belangrijk om op het moment dat de vader een kind brengt of haalt contact met hem te maken. Voor alle ouders geldt dat je inspelt op hun behoefte aan informatie. Voor de ene ouder is het belangrijk om te weten of het kind goed geslapen en gegeten heeft, een andere ouder wil misschien liever horen of het kind leuk gespeeld heeft en met wie. Misschien dat vaders wat minder vaak uit zichzelf informeren wat hun kind heeft gedaan, zo horen we van pedagogisch medewerkers. Ga er dan niet vanuit dat ze niet geïnteresseerd zijn, maar vertel iets over hun kind.

“Toen mijn vrouw bij de derde afspraak voor het eerst alleen naar het consultatiebureau ging, vroeg de medewerker hoe het met mij (de vader) ging.”

Hoe werkt het hier?

In deze paragraaf gaat het over het verstrekken van relevante informatie aan de ouders, bijvoorbeeld over gewoontes en regels, openingstijden, activiteiten, het

maken van afspraken etc. Meestal vindt deze informatieverstrekking plaats via de email, een website of brief. Het is handig om van beide ouders een emailadres te hebben. Steeds vaker zijn er WhatsAppgroepen of wordt Facebook Messenger gebruikt voor communicatie met ouders. Ook dan is het van belang dat zowel de moeder als de vader deelnemen.

“Onze kinderopvang werkt sinds kort met een digitaal ouderportaal waarop we informatie en leuke foto's van ons kind op de opvang ontvangen. Hierdoor zijn wij niet meer afhankelijk van wie het kind haalt of brengt. We zijn beiden op de hoogte en kunnen beiden reageren.”

Soms kan het nuttig zijn om voor mannen aparte informatie te hebben of om aparte informatiebijeenkomsten voor (aanstaande) vaders te organiseren. Zij hebben soms andere vragen dan vrouwen en met mannen onder elkaar komen er andere gesprekken op gang. Verloskundigen die zich heel nadrukkelijk met de rol van de mannelijke partner bezighouden, organiseren aparte mannenavon-

Hoe gaat het met het kind?

De voortgangsgesprekken over de gezondheid en de ontwikkeling van het kind bij het consultatiebureau, in de kinderopvang en op school zijn bij uitstek de momenten waarop je beide ouders wilt spreken. Als blijkt dat vooral moeders aanwezig zijn, vraag dan expliciet naar de vader en leg uit waarom ook hij belangrijk is voor het kind. Mocht het echt niet mogelijk zijn om ook de vader te spreken, zoek dan andere manieren om hem op de hoogte te houden. Steeds meer organisaties gebruiken Facebook, Twitter en WhatsAppgroepen. Nodig vaders nadrukkelijk uit om daar aan deel te nemen.

Tijdens het gesprek kun je beide ouders een rol geven. Daarmee straal je uit dat de zorg en opvoeding een gezamenlijke taak is en niet vooral het domein van de moeder. Door ook bewust het woord te richten tot de vader, maak je duidelijk dat je hem niet uitsluitend ziet als de persoon die naast de moeder zit, maar als iemand die belangrijk is voor het kind.

Probeer niet te vervallen in stereotypen door de mannen te vragen naar 'mannelijke' dingen, houd het gesprek zoveel mogelijk bij het kind en zijn/haar ontwikkeling. De ervaring leert dat mannen betrokken blijven als ze eenmaal over de drempel zijn, zo vertelt een verloskundige die groepsbijeenkomsten organiseert en daarbij mannen uitdrukkelijk uitnodigt.

Het is een misverstand dat vaders niet geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van hun kind, maar zij maken wellicht gebruik van andere informatiebronnen. Zo blijkt de GroeiApp die TNO (www.tno.nl/nl/aandachtsgebieden/gezond-leven/roadmaps/youth/igrow-de-groei-app-van-tno/) ontwikkelde onder vaders erg populair. Vrouwen zijn vaker op digitale opvoedfora te vinden, waardoor mannen er dan niet zo snel gebruik van maken, zo hoorden wij tijdens bijeenkomsten.

Mannen willen zeker in beeld zijn op belangrijke momenten, bijvoorbeeld als het niet zo goed gaat met het kind of bij de keuze voor een basisschool. Juist dan is het dus belangrijk om beide ouders aan te spreken. Ouders & Onderwijs ontwikkelde een checklist die behulpzaam kan zijn bij de schoolkeuze. (www.oudersonderwijs.nl/op-school/een-school-kiezen/naar-de-basisschool/checklist-voor-het-kiezen-van-een-basisschool/)

Tips

- ⇒ **Loop de website en andere communicatiekanalen eens na: worden in alle teksten zowel vrouwen als mannen aangesproken? Vermijd daarbij stereotype beelden. Niet alle mannen houden van voetbal, bier en barbecue. Je zult daar zeker geen mannen met een moslimachtergrond mee trekken.**
- ⇒ **Zorg ervoor dat op de website en in andere communicatie-uitingen zowel mannelijke als vrouwelijke opvoeders te zien zijn.**
- ⇒ **Check of brieven en emails naar alle ouders en verzorgers gaan en niet alleen naar moeders.**
- ⇒ **Stimuleer dat beide ouders via WhatsApp, Facebook Messenger of andere kanalen communiceren met de professionals.**
- ⇒ **Nodig voor gesprekken over het kind nadrukkelijk beide ouders uit of spreek om en om met de vader en de moeder.**
- ⇒ **Als je ouders samen ziet, maak dan met beiden contact en betrek nadrukkelijk beiden bij het gesprek. Geef mannen het gevoel dat zij ertoe doen.**
- ⇒ **Vraag aan mannen wat je ook aan vrouwen vraagt. Soms zetten mannen zichzelf 'buiten spel'. Door ook hen rechtstreeks te betrekken, maak je hun bijdrage (of het ontbreken daarvan) bespreekbaar.**
- ⇒ **Stap op mannen af. Wacht niet totdat zij jou aanspreken, maar neem zelf het initiatief. Vraag hoe hun dag was en maak een bruggetje naar een pedagogisch gesprek.**
- ⇒ **Ga met vaders met verschillende achtergronden in gesprek over hun wensen en behoeften. Bekijk de mogelijkheid en wenselijkheid voor aparte informatie voor mannen: op de website, in een brochure of tijdens een mannenbijeenkomst.**

“Toen het niet zo goed ging met ons kind, nam de kinderopvang om en om contact op met mij en mijn partner.”

Activiteiten

3

Uiteraard zijn vrijwel alle activiteiten van organisaties voor ouders zowel voor vrouwen als mannen toegankelijk. En toch zien we op ouderavonden, themabijeenkomsten, bij uitstapjes en bij de groepsbijeenkomsten van de verloskundige vooral vrouwen. Hoe komt dat en wat kun je er aan doen?

Werktijden

Een mogelijke oorzaak voor de afwezigheid van mannen bij een activiteit kan te maken hebben met het tijdstip. De activiteit vindt misschien plaats op een moment waarop mannen werken. Veel mannen hebben een fulltime baan, houd daarom bij de activiteit rekening met de standaard werktijden. Voor bijvoorbeeld een activiteit op dinsdagochtend kun je minder mannen (en werkende vrouwen) verwachten dan aan het einde van de dag, in het weekend of vroeg in de avond. Mannen die ouderschapsverlof hebben opgenomen of in deeltijd werken, zijn nogal eens op vrijdag beschikbaar. Dat lijkt dus een goed moment voor vaders om wel aanwezig te zijn. Verschillende consultatiebureaus zijn ook 's avonds open. Dat maakt het voor vaders (en moeders) een stuk makkelijker om te komen.

“Onze basisschool organiseerde voor de zomervakantie een barbecue voor ouders en kinderen. De activiteit was vanaf 17:00. Hierdoor konden veel werkende ouders aansluiten die normaal niet actief zijn op school.”

Niet alleen voor moeders

Het blijkt dat mannen zich minder welkom voelen bij een algemene uitnodiging dan vrouwen. Dat betekent dat er bij de werving expliciete aandacht voor mannen moet zijn. Dat kan door vaders rechtstreeks (persoonlijk) uit te nodigen of door bij de uitnodiging aan te geven waarom je het belangrijk vindt dat zij komen. Wat heel goed werkt, is om de vaders via de kinderen uit te nodigen. Ook is het van

belang om mannen duidelijk te maken wat het hun kind oplevert als zij participeren.

“Het signaal dat de school afgeeft is: iedereen is hier welkom. Er is net zoveel podium voor mannen om iets te doen als voor vrouwen.”

Organiseer ook 'doe'-activiteiten

Een andere oorzaak voor de afwezigheid van mannen kan te maken hebben met hun interesse. Wellicht sluit de activiteit niet aan bij hun belangstelling. Dat kan overigens ook voor vrouwen gelden, maar die voelen zich waarschijnlijk wat meer verplicht om aanwezig te zijn.

We horen dat vaders eerder gemotiveerd zijn voor 'doe'-dan voor 'praat'-activiteiten. Je kunt ze bijvoorbeeld vragen voor klussen in het kinderdagverblijf. Als ze eenmaal de drempel over zijn, blijven ze wel komen, zo horen we van professionals uit diverse sectoren. Wanneer duidelijk is dat er meer mannen zullen zijn, helpt dit ook om vaders te stimuleren deel te nemen.

De inhoudelijke invulling van de activiteit kan bepalen hoeveel mannen eraan deelnemen. Dat betekent dat het handig is om bij vaders te informeren waar zij behoefte aan hebben en/of waar hun belangstelling naar uit gaat. Wat willen mannen? Dat kun je het best horen van mannen zelf. Dat begint al bij een kennismakingsgesprek. Als je hebt geïnventariseerd wat de vader in het dagelijks leven doet, wat zijn interesses zijn, is het gemakkelijker om daar bij het organiseren van een activiteit rekening mee te houden.

Zorg voor variatie in activiteiten. Voor de kinderopvang kan dat betekenen dat er niet alleen thema-avonden over opvoeding zijn, maar ook fysieke activiteiten, zoals 'modderdagen' en uitstapjes waarbij kinderen in het bos ravotten. Vermijd seksstereotyperingen. Niet alle vaders

houden van modder en niet alle moeders houden van praatavonden. Een succesvolle samenwerking tussen een organisatie die zich op mannen richt en een kinderopvang-organisatie is Primetime-Papatime (www.primetime-papa-time.nl). Voorbeelden van activiteiten voor vaders en kinderen van deze organisatie zijn: een basketbal clinic en een kookworkshop.

Samen met vaders

Nog beter is het om mannen te betrekken bij het organiseren van de activiteit. Dan is de kans groot dat zij er aan deelnemen en ook andere vaders enthousiast maken. Ga dus met mannen in gesprek over hun wensen en behoeften en vraag ze om mee te helpen. Dat maakt het ook mogelijk om de capaciteiten van vaders te benutten. Het project Vaders op school (www.vdrs.nl/vaders-op-school) laat vaders hun talenten delen in de klas van hun kind. Ze vertellen in de klas over hun hobby, sport of werk, gaan iets met de kinderen maken of houden ergens een rondleiding.

Apart voor vaders

Er zijn voor aanstaande vaders allerlei vormen van ondersteuning: coaching, cursussen, vadercafé, het ontmoeten van andere vaders. Sommige gaan specifiek over de voorbereiding op de bevalling, andere over opvoeding en weer andere over mannelijkheid en de vaderrol. Achterin deze brochure geven we een beknopt overzicht. Er is ook een brochure beschikbaar van Emancipator (www.emancipator.nl/wp-content/uploads/2017/06/Meer-dan-papadag.-Een-inventarisatie-van-vaderinitiatieven-in-Nederland.pdf) waar vaderinitiatieven worden beschreven.

Soms kan het nuttig zijn om aparte activiteiten voor mannen te organiseren, bijvoorbeeld over de vraag: hoe kun je je rol als vader versterken in de opvoeding? De GGZ Zaandam organiseert in samenwerking met het wijkjeugdteam mannengroepen met vaders met een migranten-achtergrond (www.dezaanseverhalen.nl/mannennemenrolinopvoeding/#more-6838).

“De organisatie waar mijn vrouw een zwangerschaps cursus deed, bood ook een mini-cursus voor vaders aan. Het was leuk en leerzaam om met gelijkgestemden te praten over zwangerschap, de bevalling en de kraamtijd.”

Ook zijn er scholen die klusdagen voor vaders organiseren of een vadervoetbaltoernooi. Zij zetten deze activiteiten in om vaders binnen te halen die niet zo snel bij een andere activiteit komen.

Tips

- ⇒ Zorg ervoor dat je de vaders kent, hun achtergrond, beroep, interesses en sluit daar bij de planning en inhoud van activiteiten op aan.
- ⇒ Informeer expliciet bij mannen waar zij behoefte aan hebben (kennis delen, ervaringen uitwisselen, zinvolle tijdsbesteding met hun kind, opvoedingsondersteuning).
- ⇒ Zorg dat de uitnodiging mannen bereikt en hen aanspreekt.
- ⇒ Betrek mannen bij het bedenken en organiseren van de activiteit.
- ⇒ Overweeg om aparte activiteiten voor vaders (en hun kinderen) te organiseren als daar behoefte aan is, maar ga er niet automatisch van uit dat je mannen beter bereikt met ‘mannenactiviteiten’.
- ⇒ Neem mannen serieus als opvoeder en zoek een activiteit die daarbij past.
- ⇒ Weet je niet waar je moet beginnen met het organiseren van een activiteit voor mannelijke opvoeders, bekijk bovenstaande tips en probeer iets uit. Evalueer na afloop waarom iets wel of niet gewerkt heeft. Je geeft in ieder geval een signaal af waaruit blijkt dat je mannelijke opvoeders belangrijk vindt en dat je hen serieus neemt.

“ De school van mijn kinderen vraagt ouders of zij gastlessen willen geven en veel vaders vinden dit leuk. Er zijn inmiddels meer vaders dan moeders geweest die een les gegeven hebben!”

Hoe zorg je er voor dat je aandacht voor vaders borgt in het beleid en dat het niet naar de achtergrond verdwijnt op het moment dat er nieuw personeel komt, een andere leidinggevende of de dagelijkse gang van zaken alle aandacht opeist? Daar begint de verantwoordelijkheid van (locatie)managers, maar ook van koepelorganisaties, zoals landelijke brancheverenigingen, werkgeversorganisaties, belangenorganisaties.

Vinger aan de pols

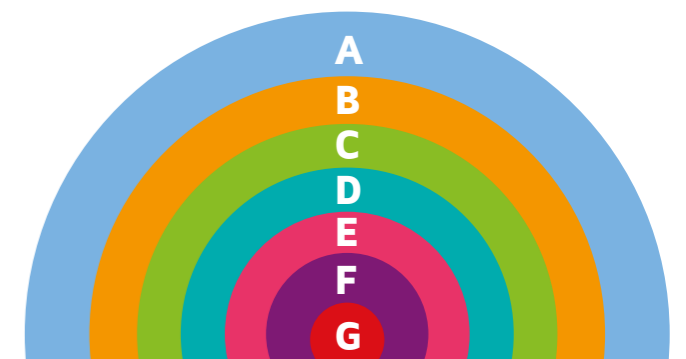
Wanneer enige tijd ervaring is opgedaan met vaderbetrokkenheid, krijg je zicht op wat wel en niet goed werkt. Het is daarom belangrijk om regelmatig met elkaar te evalueren. Doen we de goede dingen om mannen te betrekken en doen we die dingen op de goede manier?

De zaken die succesvol zijn, kunnen worden opgenomen in het ouderbeleidsplan / werkplan. Ook dan blijft regelmatige kritische reflectie op het beleid noodzakelijk. De ouderpopulatie kan immers veranderen, er is mobiliteit onder het personeel en elke tijd kent zijn eigen actuele thema's. Zo kan de invoering van het partnerverlof bijvoorbeeld betekenen dat vaders meer aanwezig kunnen zijn tijdens de kraamperiode. Het is goed om daar tijdig op in te spelen.

Een ander belangrijk aandachtspunt bij de borging is bewustwording onder de professionals. We schreven het al eerder, professionals zullen zelden op een bewuste manier mannen uitsluiten. Beeldvorming is er debet aan dat zij (er zijn voornamelijk vrouwen werkzaam in de sectoren waar we het over hebben) zich vanzelfsprekend en automatisch tot de moeders richten. Het is daarom raadzaam om professionals te laten ervaren welke beelden zij hanteren over mannelijkheid en vrouwelijkheid en wat dat betekent voor hun handelen bij het omgaan met ouders.

Regelmatige aandacht voor de 'vadervriendelijkheid' van de voorziening is van belang. Het zou mooi zijn als dat als kwaliteitscriterium wordt meegenomen.

Fred Korthagen, voormalig hoogleraar bij de universitaire lerarenopleiding, ontwikkelde een model voor leraren dat goed bruikbaar is bij de borging van het thema vaderbetrokkenheid. Juist bij een onderwerp waar diepgewortelde overtuigingen een rol spelen, is het nuttig om die boven tafel te krijgen, te bespreken met elkaar en er kritisch op te reflecteren aan de hand van de vragen in het model.

A OMGEVING

Wat kom je tegen? (Waar heb je mee te maken?)

B GEDRAG

Wat doe je?

C VAARDIGHEDEN

Wat kun je?

D OVERTUIGINGEN

Waar geloof je in (in de situatie)?

E IDENTITEIT

Hoe zie je jezelf/je professionele rol?

F BETROKKENHEID

Wat zijn je diepste waarden? Wat is je *ideaal*, je missie?

G KERNKWALITEITEN

Waarom zijn vaders belangrijk?

5

De koepelorganisaties

Ook voor brancheverenigingen, werkgeversorganisaties en belangenorganisaties in zorg, kinderopvang en onderwijs is een belangrijke rol weggelegd. Zij kunnen ervoor zorgen dat aandacht voor vaders op de agenda blijft, bijvoorbeeld door via hun nieuwsbrief en website regelmatig de vaders te benoemen en door het onderwerp op de agenda te zetten van landelijke bijeenkomsten. Ook kunnen zij goede voorbeelden delen. Het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid doet dat door bijvoorbeeld een inspiratieboekje uit te geven voor de JGZ (www.ncj.nl/actueel/nieuws/artikel/inspiratie-met-dichter-bij-ouders) waar een hoofdstuk over vaders is opgenomen.

Een heel andere manier om vaderschap serieus te nemen, zien we bij organisaties zoals ING, Humanitas en de gemeente Den Haag die een ruimhartig partnersverlof voor hun personeel hebben ingevoerd. Zij hebben de SER aan hun zijde, zo blijkt uit een advies.

Ten slotte, niet onbelangrijk, kwam telkens weer naar voren tijdens onze bijeenkomsten, dat er meer mannen in de zorg, kinderopvang en basisonderwijs zouden moeten werken. Dat draagt bij aan andere beelden over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Ook daar kunnen organisaties een rol in spelen, door bewust mannen te werven, ervoor te zorgen dat zij in teams met meer mannen werken en door met ouders in gesprek te gaan. Dat laatste is nodig, want na een aantal incidenten met mannelijke professionals in de kinderopvang, hebben ouders moeite met mannen in deze sector, zo werd duidelijk tijdens ons project. Uiteraard is dat allemaal niet zomaar even te realiseren, het is lange termijn beleid.

Verschuivingen in onderzoek naar vaderschap

Omdat in onderzoek naar opvoeding vooral moeders in beeld kwamen, startten Amerikaanse onderzoekers ruim dertig jaar geleden met onderzoek naar vaderschap. In eerste instantie keek men vooral naar de hoeveelheid tijd die vaders met hun kinderen doorbrachten. Later was ook de wijze waarop mannen met hun kinderen omgingen een thema. Tegenwoordig zien we dat er in het onderzoek naar vaderschap vooral wordt gezocht naar verschillen tussen vaders en moeders in het effect op de ontwikkeling van hun kinderen.

Het onderzoek volgde de tijdgeest: de verschillende functies die vaders in de loop der tijd in westerse culturen vervullen, komen er in terug. Vroeger stonden vaders symbool voor het overbrengen van waarden en normen en werden zij vooral als kostwinner gezien. Gaandeweg ging de nadruk liggen op vaders als rolmodellen, vooral voor hun zonen. De laatste jaren komen zij ook steeds meer als medeverzorgers van kinderen in beeld. Momenteel is niet langer sprake van een eendimensionaal en universeel model van vaderschap. Er is meer oog voor de vele rollen die mannen kunnen vervullen in het leven van hun kinderen. En er is de laatste jaren ook steeds meer onderzoek naar de invulling van het ouderschap in eenoudergezinnen, homogezinnen en meeroudergezinnen (Lamb, 2010).

Grote verschillen in tijd

Uit alle onderzoeken blijkt dat vrouwen aanzienlijk meer tijd met kinderen doorbrengen dan mannen. Nederlandse tijdsbestedingscijfers laten zien dat mannen 35% en vrouwen 65% van de totale tijd, besteed aan onbetaalde arbeid, voor hun rekening nemen (Portegijs, Cloin & Roodsaz, 2016). Tijd vormt ook meteen de belangrijkste verklaring voor de effecten die opvoeders op kinderen hebben. Zodra mannen meer tijd aan kinderen besteden, heeft dat – net als bij vrouwen – een positief effect op de ontwikkeling van hun kind. In de wijze van interactie is geen verschil tussen mannen en vrouwen (Lamb, 2010).

Die aandacht draagt bij aan de cognitieve ontwikkeling van kinderen en hun prestaties op school (Pedersen, Anderson & Kain, 1980; Nugent, 1991; Easterbrooks & Goldberg, 1984; Nord & West, 2001). Ook blijkt vaderbetrokkenheid positief gecorreleerd met sociale competentie van kinderen (Dubowitz et al., 2001; Formoso, Gonzales, Barrera & Dumka, 2007). En ten slotte denken kinderen van ouders die arbeid en zorg eerlijker hebben verdeeld, minder in genderstereotypen (Lamb, 2010)). Betrokkenheid van de vader blijkt een even goede voorspeller van een positieve ontwikkeling van kinderen als die van de moeder (Rohner & Veneziano, 2001; Lamb, 2010). Wanneer kinderen zich kunnen hechten aan meer personen, heeft dit een positief effect op de ontwikkeling. En wat voor vaders en moeders geldt, gaat op voor iedereen die een rol in de opvoeding speelt: hoe groter hun betrokkenheid is, des te beter ontwikkelen kinderen zich.

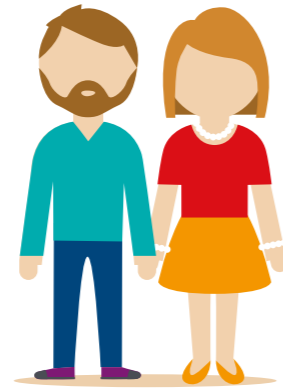
'Om tot een betere verdeling van betaalde arbeid en zorg tussen mannen en vrouwen te komen, is het belangrijk om vooral in het eerste half jaar na de bevalling het opnemen van betaald verlof te stimuleren. Het is een periode waarin ouders keuzes maken voor bepaalde arbeid- en zorgpatronen. En die blijven in de verdere loopbaan vaak gehandhaafd.'
Persbericht SER, 18 februari 2018

Waarom zorgend ouderschap?

Voordelen vaderbetrokkenheid

FACTS AND FIGURES...

60% van de mannen zou meer tijd doorbrengen met de kinderen als praktische zaken en kosten geen rol zouden spelen

Bijna de helft van de niet-werkende vrouwen wil aan de slag voor gemiddeld tweeënhalve dag per week

25% van de vrouwen heeft geen betaald werk tegenover 15% van de mannen

75% van de werkende vrouwen werkt in deeltijd tegenover 15% van de mannen

Ontwikkeling kind

Vaderbetrokkenheid heeft een positief effect op de cognitieve, emotionele, sociale en fysieke ontwikkeling van kinderen

Minder stereotypen
Kinderen van betrokken vaders denken minder in genderstereotypen

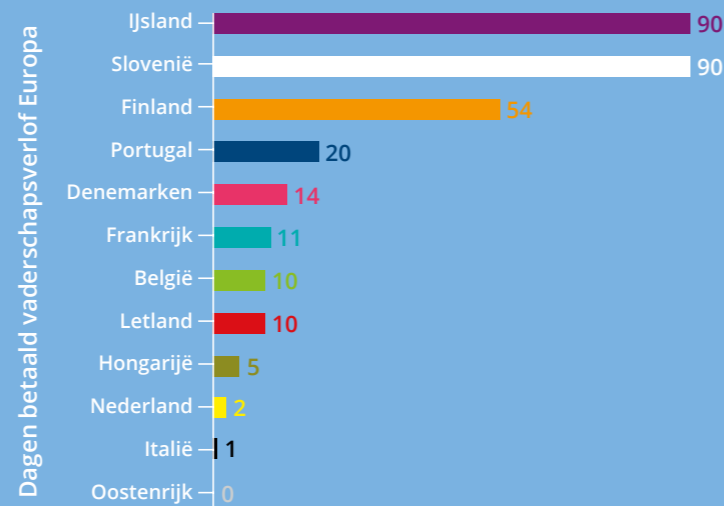
Meer vrouwen op de arbeidsmarkt

Als mannen meer in de opvoeding oppakken, krijgen vrouwen meer ruimte zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt

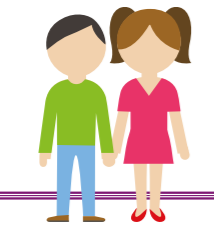
Vrouwen besteden minder tijd dan mannen aan betaald werk en meer tijd aan huishouden en zorg

Betaald vaderschapsverlof

Nederland loopt, zeker in vergelijking met andere Europese landen, erg achter op het gebied van betaald vaderschapsverlof.

* In sommige landen, waaronder IJsland, Finland en België krijgen vaders 80% of 70% uitbetaald tijdens hun verlofdagen

De vrije tijd van vrouwen is vaker versnipperd en vaker in aanwezigheid van de kinderen

Bronnen:

Sociaal en Cultureel Planbureau en Atria (2016). *Lekker vrij!?*

Addati, L., Cassirer, N., & Gilchrist, K. (2014). *Maternity and paternity at work: Law and practice across the world*. International Labour Office.

Baxter, J. (2012). *Fathers' involvement in children's personal care activities*. Annual statistical report 2011.

Father Involvement Research Alliance (2007). *The effects of Father Involvement: An Updated Research Summary of Evidence Inventory*. University of Guelph (Ontario), Centre for Families, Work & Well-Being.

Motivaction voor WOMEN Inc. (2015). *De verdeling van zorg voor kinderen in Nederland*.

Rijksoverheid (2016). *Wat zijn de regels voor kraamverlof?* ⇐

Meer weten / lezen?

6

Over het project Zorgend ouderschap

Meer informatie over het project Zorgend ouderschap vind je hier (www.sardes.nl/portfolio/mannenopvoeding).

Sardes ↓

Onderzoeks- en adviesbureau Sardes (www.sardes.nl) wil de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren vergroten. Wij voelen ons betrokken bij maatschappelijke vraagstukken over onderwijs, opvang en opvoeding. Sardes brengt wetenschap, beleid en praktijk bij elkaar. Als netwerkorganisatie werken wij samen met organisaties die aanvullende diensten leveren.

Emancipator ↓

Emancipator (www.emancipator.nl) is de Nederlandse organisatie voor mannen en emancipatie op thema's, zoals geweld, arbeid & zorg, seksualiteit en seksuele diversiteit. Emancipator verzamelt en ontsluit kennis, verbindt professionals en streeft naar een gemeenschappelijke visie op mannenemancipatie. Emancipator is lid van het internationale MenEngage netwerk en faciliteert de Nederlandse tak van dit netwerk: MenEngageNL.

De magazines ZO! Opvoeden met elkaar

Sardes heeft in 2017 vier digitale magazines uitgebracht met interviews, goede voorbeelden en relevante informatie over de rol van vaders.

Organisaties

Hieronder vind je een aantal organisaties die cursussen, coaching e.d. verzorgen voor (aanstaande) vaders. In de publicatie Meer dan papadag (www.emancipator.nl/wp-content/uploads/2017/06/Meer-dan-papadag-Een-inventarisatie-van-vaderinitiatieven-in-Nederland.pdf) is een uitgebreid overzicht te vinden van organisaties die zich inzetten voor meer betrokkenheid van mannelijke opvoeders met een korte beschrijving van inhoud en doelen: www.emancipator.nl

Nederland

David Borman, voormalig verloskundige, geeft vaderscursussen aan aanstaande vaders.

vaderscursus.nl

Ook geeft Borman, samen met VDRS, geaccrediteerde nascholing Hoe betrek ik vaders? aan professionals uit de zorg, onderwijs en welzijn die in hun werk te maken hebben met zwangeren, (aanstaande) vaders, jonge kinderen en jonge gezinnen. Hij schreef een boek voor deze doelgroep: 'Aanpakken voor aanstaande vaders'.

pappacoach.nl

Nelleke Smetsers, voormalig verloskundige, levert informatie, cursussen en begeleiding op maat voor aanstaande vaders.

Papaklas verzorgt trainingen voor aanstaande vaders waarbij zij worden voorbereid op de bevalling en het vaderschap.

papaklas.nl

vadervisie.nl

Vadervisie biedt ondersteuning aan vaders in de vorm van trainingen, ontmoetingen en coaching rondom vaderschap.

VDRS organiseert workshops en evenementen en levert sprekers. Het is onderdeel van de stichting betrokken vaderschap. Samen met David Borman, verzorgt VDRS de nascholing Hoe betrek ik vaders? Ook Vaders op school is een initiatief van VDRS.

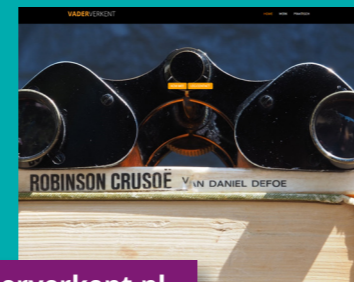
vdrs.nl

praktijkvader.nl

De Praktijkvader is een website met informatie en blogs over het vaderschap. Daarnaast organiseert de praktijkvader trainingen en coaching voor vaders.

Vaderverkent biedt een klankbord voor mannelijke opvoeders om van gedachten te wisselen en ervaringen te delen. Vaderverkent ondersteunt mannen om na te denken over hun vaderschap.

vaderverkent.nl

mankrachtgroningen.nl

Mankracht is bedoeld voor mannen in Groningen die elkaar willen ontmoeten en van elkaar willen leren.

haagsevaders.nl

Vadercentrum Adam is bedoeld voor Haagse vaders. Zij kunnen er terecht voor een kopje koffie en een praatje, maar ook voor een internetcursus, taalonderwijs of een debat over opvoeding.

ikvader.nl

Ikvader is een blog met adviezen en praktische tips voor vaders, boekrecensies, boeken over vaderschap, workshops en lezingen en redactionele diensten om vaders te bereiken.

triaspedagogica.nl

Trias Pedagogica is een adviesbureau voor vaderschap, opvoeding en interculturele pedagogiek. Richt zich op vaders, professionals, opleidingen en de overheid.

voorwerkendeouders.nl

Stichting Voor werkende ouders zet zich in voor een betere combinatie van arbeid en zorg. Biedt ouderavonden, training, workshop en presentaties.

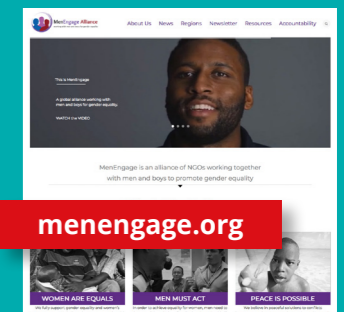
Ouders & Onderwijs is de landelijke ouderorganisatie waar alle ouders terecht kunnen met vragen over het onderwijs. Tevens is de organisatie gesprekspartner van de politiek, het ministerie van OCW en anderen, zodat knelpunten doorgegeven worden.

oudersonderwijs.nl

Internationaal

Men Engage is een internationale alliantie waarin vele landen zijn vertegenwoordigd. Men Engage zet zich in voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen, onder andere op het gebied van ouderschap.

menengage.org

fatherhoodinstitute.org

Het Fatherhood Institute geeft trainingen en advies en voert onderzoek uit in Engeland. Ook biedt het een overzicht van onderzoek naar vaders en hun invloed op kinderen en moeders.

Wetenschappelijk onderzoek

Allen, S. M., & Daly, K. J. (2007). *The effects of father involvement: An updated research summary of the evidence*. Centre for Families, Work & Well-Being, University of Guelph.

Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, C. E., Kerr, M. A., Litrownik, A. J., Radhakrishna, A., English, D. J., Wood Schneider, M. & Runyan, D. K., (2001). *Father involvement and children's functioning at age 6 years: A multisite study*. *Child Maltreatment*, 6, 300-309.

Easterbrooks, M. A. & Goldberg, W. A. (1984). *Toddler development in the family: Impact of father involvement and parenting characteristics*. *Child Development*, 53, 740-752.

Emancipatiemonitor 2016. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Formoso, D., Gonzales, N. A., Barrera, M. & Dumka, L. E. (2007). *Interparental relations, maternal employment, and fathering in Mexican American families*. *Journal of Marriage and Family*, 69, 26-39.

Goldstein, H. S. (1982). *Fathers absence and cognitive development of 12-17 year olds*. *Psychological Reports*, 51, 843-848.

Lamb, M. E. (ed.) (2010). *The role of the father in child development*. (5th ed.). New York: Wiley.

Nord, C. W. & West, J. (2001). *Fathers' and mothers' involvement in their children's schools by family type and resident status*. National Center for Education Statistics. Washington, DC: U. S. Department of Education.

Nugent, S. (1991). *Cultural and psychological influences on the father's role in infant development*. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 475-485.

Pedersen, F. A., Anderson, B. J. & Kain, R. L. (1980). *Parent-infant and husband wife interactions observed at age five months*. In: F. Pedersen (Ed.), *The father-infant relationship: Observational studies in the family setting* (pp. 71-86). New York: Praeger.

Portegijs, W., Cloin, M., Roodsaz, R. & Olsthoorn, M. (2016). *Lekker vrij!?*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Atria.

Radin, N. (1982). *Primary caregiving and role sharing fathers*. In: M. E. Lamb (Ed.), *Non-traditional families: Parenting and child development*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Rohner, R. P. & Veneziano, R. A. (2001). *The importance of father love: History and contemporary evidence*. *Review of General Psychology*, 5(4), 382-405.

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

Sardes